

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИКА: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Розкривається зміст терміна організація та співвідносних йому понять. Наводиться авторське трактування поняття «організація діяльності страховика». Визначається коло осіб, які є страховиками та мають право здійснювати страхову діяльність на території України. Наводяться умови та вимоги до страховиків і порядку надання ними страхових послуг.

Ключові слова: організація, страховик, страхові послуги.

**Жук Олександра
Олександрівна,**

здобувач
Харківського
національного
університету
внутрішніх справ

Конституція України проголосила, що всі люди є вільними та рівними в своїх правах. Права людини є невідчужуваними та непорушними [3]. При цьому серед одних із найважливіших прав людини варто виділити права, пов'язані з їх майновими інтересами. Тому для належної реалізації захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб в Україні запроваджено та функціонує інститут страхування. 7 березня 1996 р. з метою врегулювання відносин у сфері страхування та створення ринку страхових послуг, посилення страхового захисту майнових інтересів підприємств, установ, організацій та фізичних осіб Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про страхування». Відповідно до ст. 1 цього нормативно-правового акта страхування становить вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та прибутків від розміщення коштів цих фондів [1].

Страхування як вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб виникає, розвивається, видозмінюється

та припиняється в колі визначених на нормативно-правовому рівні суб'єктів. При цьому варто наголосити, що одним із вищезазначених суб'єктів є страховики – особи, яких чинним законодавством наділено правом здійснювати страхову діяльність на території України. Не викликає сумніву, що ефективність діяльності із захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб безпосередньо залежить від того, наскільки ефективно здійснюється організація діяльності страховика. Отже, актуальним є дослідження особливостей організації діяльності страховика.

Проблематиці організації страхової діяльності та порядку страхування як фінансової послуги приділялося багато уваги в працях Л. Баранової, О. Беляневич, В. Борисової, Л. Горбач, І. Жилінкової, О. Каун, О. Костюкевич, О. Лятамбор, І. Спасібо-Фатєєвої, В. Унінець-Ходаківської, В. Яроцького та інших. Однак, незважаючи на значну кількість досліджень у цій галузі, залишилося коло дискусійних і невіршених питань. Тому завданням цієї статті є визначення поняття «організація діяльності страховика» та дослідження особливостей такої діяльності.

З філософського погляду під поняттям «організація» слід розуміти сукупність процесів або дій, що призводять до утворення та вдосконалення взаємозв'язків між частинами цілого; внутрішню впорядкованість, взаємодію більш чи менш диференційованих та автономних частин цілого, що зумовлені його побудовою [6, с. 321]. В етимологічному сенсі під словом *організа-*

ція розуміють дію зі значенням «організовувати», тобто забезпечувати, влаштовувати що-небудь, вишукуючи для цього необхідні можливості; чітко налагоджувати, належно впорядковувати що-небудь; комплекс заходів, зміст яких полягає в координації дій окремих елементів системи [4, с. 853]. Як слідує з вищенаведеного, поняття «організація» визначають за допомогою таких слів, як *координувати, узгоджувати, забезпечувати*. У цьому контексті зазначимо, що у Великому тлумачному словнику сучасної української мови звертають увагу на те, що координація – це погодження, зведення до відповідності, установлення взаємозв'язку, контакту в діяльності людей, між діями, поняттями тощо; узгодженість рухів, дій і таке інше [4, с. 572]. У свою чергу *узгоджувати* означає надавати відповідність до чого-небудь, єдність із чим-небудь; установлювати відповідність, єдність між чимось [4, с. 1499]. *Забезпечувати* означає по-стачаючи щось у достатній кількості, задовольняти кого-, що-небудь у якихось потребах; надавати кому-небудь достатні матеріальні засоби до існування; створювати надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось; захищати, охороняти кого-, що-небудь від небезпеки [4, с. 375].

Окрім вищенаведеного, варто зазначити, що в юридичній енциклопедичній літературі під поняттям «організація» (фр. *organisation* – «упорядкування», від лат. *organum*, гр. *δρυαλον* – «інструмент, знаряддя») пропонується розуміти властивість будь-якого матеріального об'єкта, що виявляється в упорядкованості структури,

внутрішньої побудови. Організація означає сукупність пов'язаних між собою складових частин (елементів) відповідного об'єкта, а також зв'язків (взаємовідносин) між ним та іншими об'єктами, в результаті чого утворюється певне зовнішнє органічне середовище. При цьому зазначається, що організація розглядається також як об'єктивне явище, притаманне усім керованим соціальним об'єктам. У такому розумінні воно використовується поряд із поняттям «управління» [5, с. 569].

У науково-правових колах наголошують на тому, що організація – це певна властивість, що полягає в раціональному сполученні й упорядкуванні всіх елементів певного об'єкта в часі й просторі таким чином, щоб кожен із них сприяв успіху його діяльності. Організація – це система свідомо скоординованих дій двох і більше осіб, що має на меті об'єднання й підкорення дій усіх її членів [8, с. 100]. У свою чергу під словом *діяльність* слід розуміти застосування своєї праці до чого-небудь; працю, дії людей у якій-небудь галузі; функціонування, діяння органів живого організму; роботу, функціонування якоїсь організації, установи, машини і таке інше; виявлення сили, енергії чого-небудь [4, с. 306]. Отже, як зазначається, організація діяльності – це спосіб підвищення продуктивності праці особи, що оперує інформацією та ухвалює управлінські рішення за допомогою впровадження наукових методик у галузі планування й організації робочого часу, раціоналізації робочих операцій, а також створення найкращих умов роботи [7, с. 106].

Таким чином, з аналізу вищевикладеного можна дійти висновку, що під організацією діяльності страховика слід розуміти сукупність визначених на нормативно-правовому рівні заходів, що проводяться з метою забезпечення та впорядкування діяльності осіб, що мають право здійснювати страхову діяльність щодо захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб.

Досліджуючи особливості організації діяльності страховика, варто зазначити, що на законодавчому рівні встановлено певні вимоги до таких осіб. Так, з аналізу ст. 2 Закону України «Про страхування» можна дійти висновку, що страховиками, які мають право здійснювати страхову діяльність на території України, є:

1) страховики-резиденти – фінансові установи, створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю згідно із Законом України «Про господарські товариства» [2], з урахуванням того, що учасників кожної з таких фінансових установ повинно бути не менше трьох, та інших особливостей, передбачених законодавством, а також які одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності;

2) філії страховиків-нерезидентів – зареєстровані уповноваженим органом відповідно до законодавства України постійні представництва в формі філій іноземних страхових компаній, які також одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності;

3) державні органи, що в окремих випадках, установлених законодавством,

визнаються страховиками, створені і діють відповідно до Закону України «Про страхування». При цьому використання слів *державна, національна* або похідних від них у назві страховика дозволяється лише за умови, що єдиним власником такого страховика є держава [1].

У контексті досліджуваного питання варто зазначити, що в законодавстві встановлено чіткий перелік видів страхової діяльності, що дозволяється здійснювати на території України страховикам-нерезидентам. Так, забороняється здійснювати страхову діяльність на території України страховиками-нерезидентами, крім таких видів страхової діяльності:

- виключно зі страхування ризиків, пов'язаних із морськими перевезеннями, комерційною авіацією, запуском космічних ракет і фрахтом (включаючи супутники), у разі якщо об'єктом страхування є майнові інтереси, пов'язані з товарами, які транспортуються, та/або транспортним засобом, яким вони транспортуються, та/або будь-яка відповідальність, що виникає у зв'язку з таким транспортуванням товарів;

- перестрахування, тобто страхування одним страховиком (цедентом, перестрахувальником) на визначених договором умовах ризику виконання частини своїх обов'язків перед страхувальником в іншого страховика (перестраховика) резидента або нерезидента, який має статус страховика або перестраховика, згідно із законодавством країни, в якій він зареєстрований;

- страхове посередництво, таке як брокерські та агентські операції

щодо: перестрахування, виключно зі страхуванням ризиків, пов'язаних із морськими перевезеннями, комерційною авіацією, запуском космічних ракет і фрахтом (включаючи супутники), у разі якщо об'єктом страхування є майнові інтереси, пов'язані з товарами, які транспортуються, та/або транспортним засобом, яким вони транспортуються, та/або будь-яка відповідальність, що виникає в зв'язку з таким транспортуванням товарів;

- допоміжні послуги зі страхування, такі як консультаційні послуги, оцінка актуарного ризику та задоволення претензій [1].

Окрім вищенаведеного, варто зазначити, що страховик-нерезидент має право здійснювати страхову діяльність в Україні за таких умов:

- держава, в якій зареєстрований страховик-нерезидент, належить до держав – членів Світової організації торгівлі, не належить до держав, які не беруть участі в міжнародному співробітництві в сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, а також співпрацює із Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF). При цьому в разі здійснення перестрахування вимога щодо членства в Світовій організації торгівлі держави, в якій зареєстрований страховик-нерезидент, не застосовується;

- між уповноваженим органом зі здійснення нагляду за страховими компаніями країни, в якій зареєстрований страховик-нерезидент, та Уповноваженим органом підписано меморандум (укладено угоду) про обмін інформацією;

– за страховою діяльністю відповідно до законодавства країни реєстрації страховика-нерезидента здійснюється державний нагляд;

– між Україною та країною, в якій зареєстрований страховик-нерезидент, укладено міжнародний договір про запобігання податковим ухиленням та уникнення подвійного оподаткування;

– державу, в якій зареєстрований страховик-нерезидент, не включено до переліку офшорних зон, визначеного згідно із законодавством України;

– страховик-нерезидент має відповідну ліцензію на здійснення страхової діяльності відповідно до законодавства держави, в якій він зареєстрований;

– рейтинг фінансової надійності (стійкості) страховика-нерезидента відповідає вимогам, установленим уповноваженим органом [1].

Як слідує з вищенаведеного переліку вимог, що пред'являються до страховика-нерезидента, такий суб'єкт повинен мати відповідну ліцензію на здійснення страхової діяльності. При цьому така вимога стосується не лише вищезазначеного суб'єкта правовідносин, пов'язаних зі страхуванням, а й усіх страховиків. Так, з аналізу ст. 2 Закону України «Про страхування» можна зробити висновок, що терміни *страховик*, *страхова компанія*, *страхова організація* та похідні від них дозволяється використовувати в назві лише тим юридичним особам, які мають ліцензію на здійснення страхової діяльності [1]. Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про ліцензування

певних видів господарської діяльності» від 1 червня 2000 р. ліцензія – це документ державного зразка, який засвідчує право ліцензіата на провадження зазначеного в ньому виду господарської діяльності протягом визначеного строку в разі його встановлення Кабінетом Міністрів України за умови виконання ліцензійних умов. У свою чергу ліцензування становить собою видачу, переоформлення та анулювання ліцензій, надання дублікатів ліцензій, ведення ліцензійних справ та ліцензійних реєстрів, контроль за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов, видання розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов, а також про усунення порушень законодавства в сфері ліцензування [10].

Відповідно до ст. 38 Закону України «Про страхування» ліцензію страховикам на проведення конкретних видів страхування видає уповноважений орган. Для одержання ліцензії страховик-резидент подає до уповноваженого органу заяву, до якої додаються:

– копії установчих документів;

– довідки банків або висновки аудиторських фірм (аудиторів), що підтверджують розмір сплаченого статутного капіталу;

– довідка про фінансовий стан за сновників страховика, підтверджена аудитором (аудиторською фірмою), якщо страховик створений у формі повного чи командитного товариства або товариства з додатковою відповідальністю;

– правила (умови) страхування;

– економічне обґрунтування запланованої страхової (перестраховальної) діяльності;

– інформація про учасників страховика, голову виконавчого органу та його заступників, копія диплома голови виконавчого органу страховика або його першого заступника про вищу економічну або юридичну освіту, копія диплома головного бухгалтера страховика про вищу економічну освіту, інформація про наявність відповідних сертифікатів у випадках, передбачених уповноваженим органом [1].

Уповноважений орган зобов'язаний розглянути заяву страховика про видачу йому ліцензії у строк, що не перевищує 30 календарних днів з часу одержання всіх вищенаведених документів. При цьому в разі внесення змін до вищенаведених документів страховик зобов'язаний повідомити уповноважений орган у десятиденний строк з часу реєстрації цих змін у встановленому порядку. Уповноважений орган установлює окремий порядок видання ліцензій, перелік документів, які додаються до заяви для одержання ліцензії філією страховика-нерезидента, терміни розгляду заяви філії страховика-нерезидента, виходячи з правил рівного доступу до ринків фінансових послуг [1].

Відповідно до ст. 11 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» підставами для прийняття рішення про відмову у видачі ліцензії є:

– недостовірність даних у документах, поданих заявником, для отримання ліцензії;

– невідповідність заявника згідно з поданими документами ліцензійним умовам, установленим для виду

господарської діяльності, зазначеного в заяві про видачу ліцензії [10].

Отже, окрім достовірності документів, поданих страховиком, для отримання ліцензії йому необхідно дотримуватися ліцензійних умов, що встановлені для діяльності зі страхування. При цьому Ліцензійні умови є нормативно-правовим актом, положення якого встановлюють кваліфікаційні, організаційні, технологічні та інші вимоги для провадження певного виду господарської діяльності. Суб'єкт господарювання зобов'язаний провадити певний вид господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, відповідно до встановлених для цього виду діяльності ліцензійних умов [10]. У цьому контексті варто зазначити, що відповідно до Ліцензійних умов провадження страхової діяльності, затверджених розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 28 серпня 2003 р. № 40, ліцензування страхової діяльності здійснюється Національною комісією, що здійснює державне регулювання в сфері ринків фінансових послуг [11] (далі – Нацкомфінпослуг).

Так, відповідно до Положення «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг», затвердженого Указом Президента України від 23 листопада 2011 р., Нацкомфінпослуг є державним колегіальним органом, підпорядкованим Президенту України, підзвітним Верховній Раді України. Комісія здійснює державне регулювання ринків фінансових послуг у межах, визначених

законодавством. При цьому основними її завданнями є:

- формування та забезпечення реалізації політики державного регулювання у сфері ринків фінансових послуг (крім ринку банківських послуг і ринків цінних паперів та похідних цінних паперів);

- розроблення і реалізація стратегії розвитку ринків фінансових послуг та вирішення системних питань їх функціонування;

- забезпечення розроблення та координації єдиної державної політики щодо функціонування накопичувальної системи пенсійного страхування;

- здійснення в межах своїх повноважень державного регулювання та нагляду за наданням фінансових послуг і дотриманням законодавства у відповідній сфері;

- захист прав споживачів фінансових послуг шляхом застосування в межах своїх повноважень заходів впливу з метою запобігання і припинення порушень законодавства на ринку фінансових послуг;

- узагальнення практики застосування законодавства України з питань фінансових послуг і ринків та розроблення пропозицій щодо їх вдосконалення;

- розроблення і затвердження обов'язкових до виконання нормативно-правових актів з питань, що належать до її компетенції;

- координація діяльності з іншими державними органами;

- запровадження міжнародно визнаних правил розвитку ринків фінансових послуг [9].

У цьому контексті варто зазначити, що з аналізу ст. 35 Закону Укра-

їни «Про страхування» можна дійти висновку, що Нацкомфінпослуг з метою дотримання вимог законодавства України про страхування, ефективного розвитку страхових послуг, запобігання неплатоспроможності страховиків та захисту інтересів страхувальників в Україні здійснює державний нагляд за страховою діяльністю [1]. Отже, вищенаведене свідчить, що Нацкомфінпослуг є основним суб'єктом, що здійснює організацію діяльності страховика в Україні.

Таким чином, можна дійти висновку, що з метою захисту майнових інтересів фізичних і юридичних осіб від можливих ризиків в Україні функціонує такий інститут, як страхова діяльність. Порядок реалізації останньої законодавчо регламентується. Зокрема в нормативно-правових актах України чітко визначено організаційні засади діяльності страховика. А саме знайшли своє віддзеркалення питання щодо умов і вимог, які надають право окремим категоріям осіб здійснювати страхову діяльність із захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб.

Список використаних джерел:

1. Про страхування : Закон України : від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18. – Ст. 78.

2. Про господарські товариства : Закон України : від 19 вересня 1991 р. № 1576/ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 49. – Ст. 682.

3. Конституція України : від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел.] – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.

5. Великий енциклопедичний юридичний словник / [за ред. Ю. С. Шемшученка]. – К. : Юрид. думка, 2007. – 992 с.

6. Философский энциклопедический словарь. – М. : ИНФРА-М, 2012. – 576 с.

7. Петков С. В. Менеджмент в органах внутренних дел (организационно-правовые основы) : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Петков Сергей Валерійович. – Х., 2005. – 500 с.

8. Авторгов А. М. Адміністративно-правовий статус державного виконавця : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Авторгов Андрій Миколайович. – К., 2008. – 211 с.

9. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг : Указ Президента України : від 23 листопада 2011 р. № 1070/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 94. – Ст. 3419.

10. Про ліцензування певних видів господарської діяльності : Закон України : від 1 червня 2000 р. № 1775-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 36. – Ст. 299.

11. Про затвердження Ліцензійних умов провадження страхової діяльності : Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України : від 28 серпня 2003 р. № 40 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 38. – Ст. 2047.

Жук А. А. Организация деятельности страховщика: административно-правовой аспект.

Раскрывается содержание термина организация и соотносительных ему понятий. Приводится авторская трактовка понятия «организация деятельности страховщика». Определяется круг лиц, которые являются страховщиками и имеют право осуществлять страховую деятельность на территории Украины. Приводятся условия и требования к страховщикам и порядок предоставления ими страховых услуг.

Ключевые слова: организация, страховщик, страховые услуги.

Zhuk O. O. Organization of the Insurer's Activity: Administrative and Legal Aspect.

The content of the term organization and of the related terms is revealed. We specify the author's interpretation of the concept of the insurer's activity organization. It is defined the list of the persons which are the insurers and have the right to provide the insurance services on the territory of Ukraine. The terms and requirements for insurers and for the order of provision of the insurance services are indicated.

Key words: organization, insurer, insurance services.

Стаття надійшла до редакції 29.04.2014